

PETER WEISS

OB JUBILEJU JANEZA KEBRA

COBISS: 1.19

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.29.2.18](https://doi.org/10.3986/JZ.29.2.18)

Jezikoslovec Janez Keber si je ustvaril ime kot imenoslovec in frazeolog s poglobljenimi in zaokroženimi objavami, brez katerih v slovenskem imenoslovju in frazeologiji ne moremo več. Prijetno je pisati tudi o njegovi uredniški dejavnosti pri reviji *Jezikoslovni zapiski*.

Rodil se je 27. marca 1943 v Budni vasi pri Šentjanžu na Dolenjskem. Maturó je opravil v Novem mestu, leta 1967 pa je diplomiral iz slavistike na univerzi v Ljubljani. V letih 1968–1970 je na začetku poklicne poti učil kot profesor slovenščine na gostinski šoli v Novem mestu. Na inštitutu za slovenski jezik SAZU je začel delati leta 1970, in sicer v etimološko-onomastični sekciji, leta 1981 pa je prešel v leksikološko sekcijo, v kateri je potem ostal. Leta 1985 je napredoval v višjega strokovnega sodelavca, leta 1992 je postal strokovni svetnik, leta 1994 pa strokovni sodelavec s specializacijo. Leta 1991 je bil imenovan za člana Komisije za sestavo slovarskega dela *Slovenskega pravopisa*. Nazadnje je bil na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v letih 2009–2010 zunanji sodelavec. Kot soavtor in urednik je sodeloval pri četrtem in petem zvezku *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, ki sta prvič izšla v letih 1985 in 1991, pozneje pa sta bila izdana v več natisnjenih oblikah ter objavljena v elektronski obliki in na spletu. Bil je tudi redaktor pri slovarskem delu *Slovenskega pravopisa* leta 2001 – tudi ta je bil večkrat ponatisnjen in objavljen v elektronski obliki in na spletu.

Krajše objave o slovenskih imenih in priimkih ter o frazemih, ki jih je Janez Keber nizal od leta 1980 naprej v znanstvenih in strokovnih revijah ter v poljudnem tisku, in oddaje na Radiu Ljubljana (zdaj je to Radio Slovenija), ki jih je bilo ogromnih 390 in so bile zelo dobro poslušane, so se zgoščale v obsežnejše sklope, ki jih je garaški avtor snovno sproti zaokrožal v knjige. Najprej je leta 1988 izšel *Leksikon imen*, ki je leta 1996 doživel drugo, leta 2001 tretjo in leta 2008 četrto, vsakič dopolnjeno izdajo (četrta na skoraj tisoč straneh ima podnaslov *Onomastični kompendij*). V knjigi se da pri posameznih osnovnih oblikah osebnih

Peter Weiss ■ ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana ■
peter.weiss@zrc-sazu.si ■ <https://orcid.org/0000-0001-9884-3978>

(krstnih) imen za moške in ženske izvedeti vse bistveno, od različic do imenskih ustreznic v drugih jezikih, pa o zastopanosti v dvojnih imenih (tipa *Marija Ana*), o izvoru imena in njegovi zastopanosti v dosegljivih slovenskih zgodovinskih zapisih, vedno znova pa so navedeni tudi iz konkretnega imena ali njegovih različic nastali slovenski priimki. Ne manjkajo niti ustreznice teh imen v izbranih tujih jezikih, frazemi z vsakokratno imensko sestavino (z morebitno tujejezično ustreznico), svetniški nosilci imen z navedbami njihovih godov ter znameniti vladarji in znani domači nosilci. Pregledanega in s statistikami opremljenega je v Kebrovem *Leksikonu imen* toliko, da se uporabnik čudi, kako je vso raznovrstnost sploh bilo mogoče uvrstiti v obvladljive rubrike in skupine. Stanje imen iz različnih kulturnih okolij, ki so se pridružila uveljavljenim domačim, je dokumentirano v dodatku k tretji izdaji *Leksikona imen* – seznamu vseh uradno zapisanih imen s frekvencami v Sloveniji z dne 31. decembra 1994, kar je večinoma statistično podprta in izjemna nadgradnja leksikona ter velika spodbuda za nadaljnje raziskave. *Leksikon imen* vključuje tudi vire in literaturo ter seznam navedenih imen in priimkov, ki izhajajo iz imen.

Frazeme, ki vsebujejo izraze iz živalskega sveta, je Keber iz svojih posameznih prispevkov, ki so bili natisnjeni in predstavljeni po radiu, zbral in zaokrožil v dve kramljajoče, a nikakor ne plehko napisani knjigi, ki sta izšli v letih 1996 in 1998 na skupaj skoraj 800 straneh pod naslovom *Živali v prisposodobah*. Posrečeno je zajel dosegljive podatke iz drugih jezikov in kultur, dopisal znane slovenske frazeme in med vire dodal slovenska leposlovna dela, navedeni pa so tudi tujejezični frazemski ustrezniki. Predstavitev frazemov s tako bogatim zaledjem, kot ga izkazujeta ti dve knjigi, je težko prekositi. V njiju je s prakso postavljen trden vzorec za nadaljnje raziskave frazemov z drugimi, neživalskimi sestavinami in zanje uporabljenimi pomenskimi polji, ki v času po izidu Kebrovih knjig nastajajo tudi na področju medjezikovnih primerjav. Njune koristi presegajo slovenistično stroko, saj na ta način vznikajo nove razprave in dognanja.

Slovenske frazeme novejšega časa je Keber na dobrih 1100 straneh slovarsko predstavil v knjigi *Slovar slovenskih frazemov* iz leta 2011. Frazemi so v slovarju razvrščeni po iztočnicah (tj. po nosilni besedi v frazemu), avtor pa jih je opremil s stilnimi ali zvrstnimi oznakami, jih kategoriziral, razložil in ponazoril z zgledi, dodal pa je tudi izvor frazema; če se v drugih jezikih pojavljajo njegove ustreznice, so navedene na koncu gesla: slovenski frazeološki fond je s pomensko ustreznimi tujejezičnimi frazemi postavljen ob tistega v širšem evropskem prostoru. V tem slovarju knjižnih frazemov je uvedenih nekaj za slovensko frazeografijo dobrodošlih inovacij, recimo kazalke k nosilni besedi v frazemu, pri kateri je frazem obdelan v celoti, ter poseben tisk za vezljivostne sestavine frazemov in frazemske sopomenke. Keber je dodobra izkoristil možnost ponazarjanja iz dveh zanesljivih korpusnih virov. Prvi je listkovna kartoteka Inštituta za slovenski jezik

Frana Ramovša, ki je bila vzpostavljena za sestavo *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, druga pa *Nova beseda*, edini obsežnejši elektronski vir, ki je bil na razpolago v času nastajanja *Slovarja slovenskih frazemov*.

Nazadnje, leta 2021, smo od Janeza Kebra dobili *Leksikon priimkov* (na skoraj tisoč straneh tokrat velikega formata: Kebrove knjige nasploh niso kaki zveščiči). Glavnino leksikona predstavljajo po abecedi razvrščeni priimki z različicami in sorodnimi priimki; pri vsaki obliki so navedeni seštevki, pridobljeni s popisi prebivalstva na ozemlju Republike Slovenije od leta 1971 naprej. Zelo hitro se da ugotoviti številčno zastopanost nosilcev priimkov v navedenem obdobju in zaradi podatkov iz starejših objavljenih del tudi prostorsko razširjenost pred drugo svetovno vojno. (Statistični razdelek z zanesljivimi podatki je velika odlika tega leksikona priimkov.) Sledi mu razdelek s podatki o izvoru priimka ali priimkov, zaradi katerega bomo to knjigo najbrž ne samo jezikoslovci največkrat vzeli v roke. Tu je avtor povezal znanje in izkušnje, pridobljene pri sestavljanju leksikona osebnih imen. V Kebrovem leksikonu so združene največje odlike slovarskega predstavljanja priimkov v jezikih, ki take slovarje premorejo. Pri tako izmuzljivem besedju, kot so slovenski priimki, pomirjajo avtorjeve trezno zadržane formulacije tipa *priimek lahko izhaja iz ...*, saj njegovo zapisano s tem ničesar ne izgubi, dopušča in celo spodbuja pa drugačno mnenje. Temeljne sestavine za rabo Kebrovega dela so opisane v uvodu pod mednaslovi Oblika priimka, Pogostnost priimka, Prostorska razporejenost, Izpričanost v (starejših) virih, Priimkovne podstave, Besedotvorna sestava priimkov in Pomen priimkov, vse to pa so tudi koristne osnove za poznavanje tega imenskega področja. O obsežnosti Kebrovega zajetja priimkov v leksikonu govori podatek, da je tristolpčni seznam vseh v leksikonu upoštevanih priimkov natisnjen na 110 straneh.

Nadaljnje raziskave imen in priimkov ter frazemov so seveda potrebne še naprej in bodo možne, so pa s Kebrovim velikanskim prispevkom, zajetim v tri obsežne leksikone ali slovarje, neprimerno lažje.

V letih 1995–2008, od drugega do štirinajstega letnika (prva številka revije je izšla leta 1991), je Keber tudi urejal revijo *Jezikoslovni zapiski*, ki je sprva imela podnaslov *Zbornik* in potem *Glasilno Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša*, v okviru katerega izhaja. Reviji, ki je ob skeptičnih babicah le težka stopila na noge, je znal kot urednik z veliko vnemo dati zagon, ki zdaj, ko je njen status urejen in nedvomen, ne popušča. Od leta 2001, od sedmega letnika naprej, je začela pod Kebrovim urednikovanjem izhajati vsako leto v dveh številkah ali vsaj kot dvojna številka, kar priča o dobri kondiciji oblikovanega avtorskega kolektiva in seveda urednika, ki mu je bila odgovornost do sodelujočih avtorjev in njihovih izdelkov za revijo prednostna naloga. Kot imenoslovec je reviji dal poudarke z drugo številko osmega letnika (leta 2002), ki nosi naslov *Slovensko imenoslovje*. V njej je deset slovenskih imenoslovcev predstavilo prerez slovenskih imenoslovnih

raziskav ob koncu 20. stoletja. Tedaj je urednik zapisal: »[S to številko Jezikoslovnih zapiskov] dajemo torej vsem, ki se doma in v tujini zanimajo za slovensko imenoslovje ali ga raziskujejo, sorazmerno celovit pregled posameznih področij slovenskega imenoslovja ter stanja njegove raziskanosti z izčrpno ali vsaj najpomembnejšo bibliografijo. Tako bi ta tematska številka lahko imela vlogo priročnika za slovensko imenoslovje.« (Jezikoslovni zapiski 8.2 (2002), 2) Obsežna, dvojna številka trinajstega letnika, ki je izšla leta 2007, ima naslov *Merkujev zbornik*. Urednik Keber je s pomočjo ožjega uredniškega odbora pritegnil k sodelovanju lepo število slovenskih in drugih slovanskih sodelavcev.

Janez Keber nas nikoli ni učil v šoli, hkrati pa nas je s svojim za nas pregledanim, zbranim in organizirano predstavljenim imenskim in frazemskim (večinoma v slovarjih in leksikonih) ogromno naučil. Hvaležni smo mu tudi za prizadevno in spodbudno uredniško delo pri reviji *Jezikoslovni zapiski*, ki je mlajšim olajšalo pot v znanstveno in strokovno objavljanje.